

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Κύκλος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

[Ν. 3094/03 Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις, άρ. 3 § 5]

Θέμα:

ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΑΔΕΙΕΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: Ανδρέας Τάκης

Ειδικός Επιστήμονας: Ευτ. Φυτράκης

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2008

1 Αυγούστου 2008
Αριθμ. πρωτ. 369/07/2

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Τακτικές άδειες κρατουμένων

Από την αρχή ήδη της δεκαετούς λειτουργίας του (Οκτώβριος 1998) αλλά και με ολοένα αυξανόμενο ρυθμό τα τελευταία χρόνια, ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣΤΠ) δέχεται και εξετάζει σημαντικό αριθμό αναφορών από πρόσωπα (έλληνες πολίτες ή αλλοδαπούς) που τελούν σε κράτηση σε σωφρονιστικά καταστήματα, με αντικείμενο διάφορα προβλήματα που ανακύπτουν κατά τη διαδικασία χορήγησης σε αυτούς τακτικών αδειών απουσίας, που προβλέπει η σωφρονιστική νομοθεσία. Τα σημαντικότερα προβλήματα που αναδεικνύονται και, κατά την κρίση της Αρχής, χρήζουν αντιμετώπισης, υπερβαίνουν τις διαστάσεις των ατομικών περιπτώσεων καθώς όπως προέκυψε, κατά τη διερεύνηση αυτών των τελευταίων, έχουν σαφώς γενικότερο χαρακτήρα. Γι' αυτόν τον λόγο προτιμήθηκε, αντί του απλού πορίσματος, η μορφή της ειδικής έκθεσης, κατά το άρθρο 3 παρ. 5 εδ. τελ. του ν. 3094/2003 σε συνδ. με άρ. 7 παρ. 5 και 4 παρ. 6 ΠΔ 273/1999, με την οποία γίνεται μια προσπάθεια συνολικής παρουσίασης των προβλημάτων και τεκμηρίωσης των ενδεδειγμένων κατευθύνσεων.

Η παρούσα έκθεση συντάχθηκε μετά από την εξέταση αναφορών κρατουμένων και κατόπιν επικοινωνίας με τα αρμόδια όργανα και συμβούλια των καταστημάτων κράτησης. Από την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, υπό το κανονιστικό πρίσμα της κείμενης νομοθεσίας, εντοπίζονται ορισμένες σοβαρές αναντιστοιχίες της τρέχουσας πρακτικής με το αίτημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των κρατουμένων. Έτσι, η ακριβής διάγνωση των αναντιστοιχιών αυτών κρίνεται απαραίτητη, προκειμένου να ληφθούν εν συνεχεία μέτρα που θα διασφαλίζουν την ορθολογικότητα και την νομιμότητα της εφαρμογής του πολλαπλά ωφέλιμου μέτρου κοινωνικής επανένταξης, που συνιστούν οι τακτικές άδειες κρατουμένων.

I. ΕΝΑΥΣΜΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Έως την ημερομηνία σύνταξης της ανά χειράς έκθεσης, έχουν υποβληθεί στον Συνήγορο τριάντα μία (31) αναφορές κρατουμένων που θίγουν το ζήτημα της χορήγησης άδειας. Ειδικότερα, με τις αναφορές αυτές τίθενται υπ' όψιν

μας περιπτώσεις απόρριψης αιτημάτων από το αρμόδιο διοικητικό όργανο, για τις οποίες όμως δεν έχει ασκηθεί σχετική προσφυγή στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο (άρ. 54 παρ. 6 Σ.Κ.), καθότι στην περίπτωση αυτή ο ΣΤΠ δεν θα μπορούσε να εξετάσει την υπόθεση λόγω εκκρεμοδικίας (άρ. 3 παρ. 4 ν. 3094/2003). Οι αναφορές προέρχονται από κρατούμενους περισσότερων φυλακών (π.χ. Μαλανδρινού, Δομοκού, Λάρισας, Κέρκυρας, Τρικάλων) και τύπων καταστήματος (δικαστικές, κλειστές), γεγονός που επιτρέπει και τη συναγωγή γενικότερων συμπερασμάτων. Οι απορρίψεις αφορούν τη χορήγηση της *πρώτης* τακτικής άδειας, ενώ σε μία περίπτωση η αναφορά εστιαζόταν στη διάρκεια αυτής (αρ. πρωτ. 11552/2007, χορήγηση οδοιπορικών), ζήτημα το οποίο, ωστόσο, αντιμετωπίστηκε ήδη θετικά με νομοθετική παρέμβαση¹.

Ο ΣΤΠ έχει κατ' επανάληψη θέσει το θέμα της χορήγησης αδειών (βλ. Ετήσια έκθεση 2004, σ. 80, Ετήσια έκθεση 2005, σ. 67-68, Ετήσια έκθεση 2006, σ. 70, Ετήσια έκθεση 2007, σ. 74). Αναφέρεται, ειδικότερα, (Ετήσια έκθεση 2006, σ. 70) ότι *«εκδίδονται παγίως απορριπτικές αποφάσεις με τη στερεότυπη παράθεση της αντίστοιχης διάταξης του νόμου και οι κρίσιμες όσο και αόριστες αξιολογικές έννοιες, όπως είναι η υποψία φυγής ή η τέλεση νέων εγκλημάτων, δεν συγκεκριμενοποιούνται»*. Εξάλλου, το ίδιο ζήτημα τέθηκε με πρόσφατο σχετικά έγγραφο προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης (αρ. πρωτ. 2708/7.11.2007), ως ζήτημα εξόχως σοβαρό, και ζητήθηκε η συνεργασία του για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος.

Σε όλες τις περιπτώσεις αναφορών που χρήζουν ειδικής έρευνας, η Αρχή απευθύνεται εγγράφως στο αρμόδιο διοικητικό όργανο (*«Πειθαρχικό Συμβούλιο»* του άρθ. 70 Σ.Κ.) θέτοντας υπ' όψιν τις απόψεις της και ζητώντας, κατά κανόνα, ενημέρωση ή διευκρινίσεις για τη στάση του οργάνου και τις περαιτέρω ενέργειές του. Αντίθετα, εφόσον από τα υπάρχοντα στοιχεία συνάγεται ότι η Διοίκηση έχει δράσει ορθά, δίδεται απευθείας οριστική απάντηση στον ενδιαφερόμενο πολίτη-κρατούμενο.

II. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ – Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Για όλες τις υποθέσεις, για τη διερεύνηση των οποίων ο Συνήγορος ζητά επιπλέον διευκρινίσεις και πληροφορίες από τη Διοίκηση, αποστέλλονται έγγραφα ερωτήματα. Δοθέντος, ότι η πλειοψηφία των ζητημάτων αφορά την αιτιολογία των αποφάσεων, η στάση της Διοίκησης εκδηλώνεται μέχρι σήμερα υπό δύο μορφές:

α). Είτε δίδεται εκτενής απάντηση στην Αρχή με πλήρη παράθεση των λόγων που στηρίζουν, κατά νόμον, την απορριπτική απόφαση (αρ.πρωτ.

¹. Με το άρθ. 58 ν. 3659/2008 (ΦΕΚ Α-77/7.5.2008) τροποποιήθηκε το άρθρο 56 παρ. 1 ΣΚ για τη χορήγηση «οδοιπορικών» σε αδειούχους κρατούμενους με απόφαση του Διευθυντή του καταστήματος κράτησης.

4279/06). Οι λόγοι αυτοί, κατά κανόνα, δικαιολογούν την απόρριψη των αιτημάτων, δεν γίνεται μνεία αυτών, ωστόσο, στην απορριπτική απόφαση, αν και αυτοί συνέτρεχαν κατά το χρόνο έκδοσής της.

β). Είτε χορηγείται τακτική άδεια (με αποδοχή νεότερης αίτησης) και δίδεται συνοπτική ενημέρωση στην Αρχή για την εξέλιξη αυτή (αρ.πρωτ. 14262/06).

Σε δύο, όμως, περιπτώσεις είτε δεν δόθηκε καμία απάντηση στην Αρχή, παρά τις επανειλημμένες οχλήσεις (αρ. πρωτ. 1135/05), είτε δεν δόθηκε τελική απάντηση και ενημέρωση για την εξέλιξη της υπόθεσης (αρ.πρωτ. 6881/07). Ο ΣΤΠ επεσήμανε και στις δύο αυτές περιπτώσεις την εκ του νόμου υποχρέωση των οργάνων για σύμπραξη στην έρευνα, αλλά και το αμοιβαίο θεσμικό όφελος από τη συνεργασία αυτή. Σε μία, τέλος, περίπτωση η μεταγωγή του κρατουμένου σε άλλη φυλακή κατέστησε την διαμεσολάβηση της Αρχής αλυσιτελή (αρ. πρωτ. 17832/07).

Δυστυχώς, παρά την μνεία του ζητήματος στις ετήσιες εκθέσεις 2004, 2005, 2006 και 2007 της Αρχής μας, το Υπ. Δικαιοσύνης δεν απάντησε ποτέ σ' αυτές ειδικά ούτε ανέλαβε κάποια, γνωστή σε εμάς, σχετική πρωτοβουλία. Ενημέρωσε πάντως τον ΣΤΠ (αρ. πρωτ. 129583/16.11.2007), απαντώντας σε σχετικό έγγραφο, ότι *«το καθεστώς των αδειών κρατουμένων προβλέπεται από τις διατάξεις του Σωφρονιστικού Κώδικα (άρθρα 55, 556, 57 και 58.) Οι άδειες, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, χορηγούνται από Συμβούλιο στο οποίο προεδρεύει ο αρμόδιος δικαστικός λειτουργός.»* Σημειώνεται εδώ ότι αυτού του τύπου η απάντηση, η οποία αρκείται σε απλή μνεία του περιεχομένου των ισχυουσών διατάξεων, είναι δυστυχώς και ο συνήθης τύπος απάντησης του Υπ. Δικαιοσύνης προς τους διεθνείς οργανισμούς, με αποτέλεσμα να καυτηριάζεται από αυτούς, ως μη ουσιώδης². Σταθερή είναι εξάλλου η επίκληση της συμμετοχής εισαγγελικού λειτουργού στη σύνθεση του Συμβουλίου αδειών, ως εάν η εν λόγω συμμετοχή, ευπρόσδεκτη αυτή καθεαυτήν, θα αρκούσε για να θωρακίσει κατά τρόπο αδιαμφισβήτητο τη νομιμότητα των επίμαχων αποφάσεων

III. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΔΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΤΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Ο περιορισμός ή η στέρηση της φυσικής ελευθερίας αποτελεί επαχθή περιορισμό ατομικών δικαιωμάτων, ο οποίος επιτρέπεται από το Σύνταγμα μόνον υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Η κράτηση του ατόμου στη φυλακή κατ' αρχήν δικαιολογείται μόνον ως ποινή που έχει επιβληθεί από δικαστήριο και εκτίεται

². Βλ. CPT/Inf (2008) 3 = Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων, 2008, παρ. 51.

σύμφωνα με τους σωφρονιστικούς κανόνες. Εν προκειμένω, ο σεβασμός της αξιοπρέπειας και των λοιπών θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, η οποία μάλιστα επιτείνεται από το πραγματικό γεγονός των εξ αντικειμένου πολλαπλών «παράπλευρων» περιορισμών της ελευθερίας και της κοινωνικότητας του προσώπου που συνεπάγεται ο εγκλεισμός. Η αρχή αυτή συνεπάγεται περαιτέρω, ότι ο κρατούμενος παραμένει φορέας όλων των συνταγματικών (ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών) δικαιωμάτων, εφόσον δεν συνεχονται αυτά άμεσα με την στέρηση της ελευθερίας του. Στερείται, αντίθετα, τη φυσική του ελευθερία με την έννοια της *corpore* παρουσίας σε χώρους εκτός της φυλακής: Η ποινή, όμως, δε στοχεύει στην *απομόνωση* του προσώπου, αλλά αντίθετα οφείλει να μεριμνά για την μελλοντική επάνοδο του ατόμου στον κοινωνικό βίο. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα, η μείωση του δεινού της ποινής και η κοινωνική επανένταξη εμφανίζονται ως κύριες ή πάντως παράλληλες συνιστώσες της σωφρονιστικής κράτησης.

Ακριβώς αυτούς τους στόχους εξυπηρετεί και η νομοθετικά κατοχυρωμένη (άρ. 51 Σωφρονιστικού Κώδικα: Σ.Κ., ν.2776/1999) *επικοινωνία* του κρατούμενου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, αφού, καθιστώντας δυνατή τη δημιουργία ή τη διατήρηση οικογενειακών και ευρύτερα κοινωνικών σχέσεων, συμβάλλει τελικά αφενός στην ομαλή διαβίωση του κρατούμενου και αφετέρου στην ταχύτερη κοινωνική επανένταξή του (μετά τη λήξη της ποινής). Η *κοινωνική επανένταξη*, βέβαια, ολοκληρώνεται με την υποβοήθηση του κρατούμενου, μετά την απόλυσή του, για επάνοδο στον επαγγελματικό και κοινωνικό βίο.

Ειδικότερα, θεσμοί με τους οποίους υλοποιείται η επικοινωνία των κρατούμενων είναι η *υποδοχή επισκέψεων* και οι *άδειες εξόδου* από τη φυλακή. Σ' αυτό το πλαίσιο ο ΣτΠ εστίασε την προσοχή του στις μεταγωγές των κρατούμενων, ώστε να διευκολύνεται η υποδοχή επισκέψεων, και στην χορήγηση τακτικών αδειών. Συγκεκριμένα:

Στον βαθμό που η μεταγωγή σε αγροτική φυλακή προϋποθέτει την καλή χρήση μίας ή και περισσότερων τακτικών αδειών, το αίτημα μεταγωγής αλλοδαπών κρατούμενων δυσχεραίνεται πραγματικά, αφού αυτοί δεν έχουν τύχει προηγούμενης τακτικής άδειας, συνήθως λόγω έλλειψης σταθερών οικογενειακών δεσμών στην Ελλάδα. Προς άρση αυτής της δυσκολίας, ο ΣτΠ συνέστησε στους αναφερόμενους να εμμείνουν στην αίτηση χορήγησης άδειας με ρητή αναφορά του σκοπού της μεταγωγής και υπό οιονδήποτε τυχόν περιοριστικό όρο, εν τέλει δε να ζητήσουν από την Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών μεταγωγή σε αγροτική φυλακή (υπόθεση 10768/2005).

Δεδομένης μάλιστα της μεγάλης χιλιομετρικής απόστασης ορισμένων καταστημάτων κράτησης (π.χ. Μαλανδρινού) από το μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα - Θεσσαλονίκη), η πραγματοποίηση επισκέψεων στους κρατούμενους είναι

εξαιρετικά δυσχερής και γι' αυτό σπάνια. Για το λόγο αυτό η χορήγηση άδειας στους κρατούμενους έχει ξεχωριστή σημασία, ως κύριο (υπό όρους δε μοναδικό) μέσο άμεσης επικοινωνίας με το οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Η χορήγηση τακτικών αδειών κατά την έκτιση της (στερητικής της ελευθερίας) ποινής γίνεται δεκτή τα τελευταία χρόνια όχι μόνον ως μοχλός για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων, αλλά και ως μέσο μείωσης των αρνητικών συνεπειών της κράτησης εν γένει³. Μάλιστα στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης (Σύσταση Νο R (82) 16) προτείνεται να χορηγούνται (άδειες) «όσο πιο σύντομα και όσο πιο συχνά είναι δυνατό» αφού αυτές «διευκολύνουν την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων». Συνεπώς καθιστώντας τον εγκλεισμό πιο ανθρώπινο και συμβάλλοντας στην ομαλή υποδοχή του κρατουμένου στον ελεύθερο βίο, η άδεια συνιστά δικαίωμα του κρατουμένου και ταυτόχρονα εξυπηρετεί το σκοπό της έκτισης της ποινής⁴. Συνεπώς, η ορθή και ακριβοδίκαιη κρίση κάθε αιτήματος για χορήγηση τακτικής άδειας αποτελεί αξίωση του κρατουμένου (βλ. και άρθρ. 31 παρ. 34 Εσωτ. Κανον.)⁵

Μάλιστα, οι διαπιστώσεις συγκλίνουν για την επιτυχή εφαρμογή του θεσμού των αδειών στην Ελλάδα τόσο σε επίπεδο ποσοστών αστοχίας (π.χ. μη επιστροφή, τέλεση αδικήματος) όσο και σε επίπεδο θετικής επίδρασης στους κρατούμενους⁶. Διαπιστώνεται επίσης η θετική επίδραση του θεσμού στη λειτουργία των σωφρονιστικών καταστημάτων ενώ, βέβαια, παράλληλα εκφράζεται η ανάγκη προσεκτικής χρήσης του.

Τέλος, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι με δεδομένες τις εξαιρετικά δυσχερείς πραγματικές συνθήκες διαβίωσης στην πλειονότητα των σωφρονιστικών καταστημάτων της χώρας, οφειλόμενες σε σημαντικό βαθμό στο εκρηκτικών διαστάσεων φαινόμενο του υπερπληθυσμού⁷, ο θεσμός των αδειών αποτελεί επιπλέον ένα ευεργετικό μέσο προληπτικής εκτόνωσης της δυσαρέσκειας και των εντάσεων, που αναπόφευκτα δημιουργούνται, αλλά και γενικότερα διασφάλισης της ειρήνης στους χώρους κράτησης.

³. Δ.Ζημιανίτη, Οι άδειες των κρατουμένων στα πλαίσια άμβλυσης των δυσμενών συνεπειών του εγκλεισμού, Υπεράσπιση 1999, σ. 1356 επ. [1362].

⁴. Βλ. σχετ. ΣυμβΠλημΘεσ 1021/2004 ΠράξΛόγΠΔ 2005, σ. 108, Kal. & Dion. Spinellis, Urlaub aus der Haft: Seine Entwicklung und Anwendung in Griechenland, in: Festschrift für G.Bemman, 1997, σ. 694 επ. [696 επ.]

⁵. R.-P.Calliess/ H.Müller-Dietz, Strafvollzugsgesetz, 8η έκδ. 2000, σ. 168.

⁶. Βλ. σχετ. L.Cheliotis, The prison furlough programme in Greece, Punishment & Society 2005, (Vol. 7), σ. 201 επ.

⁷. Βλ. CPT/Inf (2008) 3 = Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων, 2008, παρ. 49, Ετήσια έκθεση ΣΤΠ 2001, σ. 126, Ετήσια έκθεση ΣΤΠ 2006, σ. 69. .

IV. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΤΣΙΟ

α). Το αρμόδιο όργανο.

Σύμφωνα με το άρ. 55 παρ. 2 Σ.Κ., αρμόδιο για τη χορήγηση των αδειών όργανο είναι το συμβούλιο του άρ. 70 παρ. 1 Σ.Κ., δηλ. το Πειθαρχικό συμβούλιο. Το συμβούλιο αυτό συγκροτείται από τον αρμόδιο δικαστικό λειτουργό, δηλ. τον οικείο εισαγγελέα-επόπτη, το διευθυντή του καταστήματος και τον αρχαιότερο κοινωνικό λειτουργό. Πρόκειται δηλαδή για συλλογικό όργανο της διοίκησης (άρ. 13 επ. Κώδ. Διοικ. Διαδικασίας / ν. 2690/99), στο οποίο εκτός από δημοσίους (διοικητικούς) υπαλλήλους μετέχει και εισαγγελικός λειτουργός⁸. Η συμμετοχή του τελευταίου, συγχωρείται, κατ' εξαίρεσιν, αν και «η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς απαγορεύεται» (βλ. άρ. 89 παρ. 2-3 Συντ.). Ωστόσο, εκ του λόγου τούτου – όπως παγίως γίνεται δεκτό σε θεωρία και νομολογία⁹ – δεν χάνεται σε καμία περίπτωση η φύση του οργάνου ως διοικητικού ή των αποφάσεων, που αυτό εκδίδει, ως διοικητικών πράξεων. Συνεπώς η επίκληση της συμμετοχής εισαγγελικού λειτουργού στη σύνθεση του Πειθαρχικού συμβουλίου ούτε δικαστικές καθιστά τις αποφάσεις του, ούτε αμάχητο τεκμήριο ορθότητας και νομιμότητας προσδίδει σ' αυτές, και, βεβαίως, ούτε εκτός θεσμικών ελέγχων τις θέτει. Άλλωστε, σε κάθε περίπτωση το κρίσιμο στοιχείο δεν είναι το πρόσωπο που συμμετέχει στη σύνθεση ορισμένου συλλογικού διοικητικού οργάνου, αλλά το ίδιο το όργανο και οι αποφάσεις του. Εν πάσει περιπτώσει, εκ της συμμετοχής εισαγγελικού λειτουργού στη σύνθεσή του αλλά και της σχετικής αυτονομίας που αυτό διαθέτει, δεν παύει το πειθαρχικό συμβούλιο να αποτελεί ένα συλλογικό διοικητικό όργανο του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

β). Οι προϋποθέσεις

Ο Σ.Κ. προβλέπει ένα σύστημα τυπικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων για τη χορήγηση τακτικής άδειας. Ειδικότερα:

1. Στις *τυπικές προϋποθέσεις* περιλαμβάνεται (άρ. 55 παρ. 1 Σ.Κ.) μια θετική, δηλ. να έχει εκτιθεί ορισμένο μέρος της ποινής (1/5), ανάλογα με την ποινή ή και το είδος του εγκλήματος, και μια αρνητική, δηλ. να μην εκκρεμεί ποινική διαδικασία για κακούργημα. Συνεπώς, η έκτιση ορισμένου μέρους της επιβληθείσας ποινής αποτελεί τυπική (και όχι ουσιαστική) προϋπόθεση. Στο βαθμό που ο νομοθέτης θέλησε αυξημένο μέρος εκτιθείσας ποινής, προκειμένου να χορηγηθεί η άδεια, το όρισε ρητώς: έτσι για τους κρατούμενους με καταδίκη για κακούργημα σχετικό με το ναρκωτικά ορίζονται ειδικές χρονικές προϋποθέσεις (2/5, χωρίς ευεργετικό υπολογισμό). Τέλος, ο νομοθέτης επέλε-

⁸. Βλ. ΣυμβΠλημΘεσ 27/2006 ΠοινΔικ 2006, σ. 748.

⁹. Βλ. ΟΛΣΤΕ 2011/2003.

ξε να εξαιρέσει πλήρως από αυτό το σύστημα αδειών τους καταδικασθέντες για το έγκλημα της εσχάτης προδοσίας (άρ. 54 παρ. 3 Σ.Κ.) καθώς και όσους βρίσκονται υπό καθεστώς θεραπευτικής φύλαξης (άρ. 69 Π.Κ.). Συνεπώς, η ήδη εκτιθείσα ποινή εξετάζεται μόνο ως προς την πλήρωση του αντίστοιχου ελάχιστου ορίου του νόμου (δηλ. του 1/5). Εφόσον η συνδρομή της τυπικής αυτής προϋπόθεσης επιβεβαιωθεί, απομένει να εξεταστεί η συνδρομή των ουσιαστικών προϋποθέσεων. Αντίθετα (εφόσον πρόκειται για τυπική προϋπόθεση), δεν αποτελεί αντικείμενο εκτίμησης, υπέρ ή σε βάρος του καταδίκου, το μέγεθος της εκτιθείσας ποινής και, αντιστοίχως, το εναπομείναν προς έκτιση μέρος αυτής, ούτε και υπό την έννοια της χρονικής απόστασης από το στάδιο της αποφυλάκισης και άρα της κοινωνικής επανένταξης¹⁰. Στην αντίστοιχη μάλιστα διάταξη του άρθρου 105 ΠΚ, για την υφ' όρον απόλυση, ουδέποτε γίνεται, νομολογιακά ή ερμηνευτικά, δεκτή αξιολόγηση της τυπικής προϋπόθεσης του ελάχιστου της εκτιθείσας ποινής¹¹. Αντίθετα, ελέγχεται σε κάθε περίπτωση η συνδρομή της τυπικής προϋπόθεσης και ακολούθως αξιολογείται η συνδρομή των ουσιαστικών προϋποθέσεων, με εξατομικευμένες εκτιμήσεις. Ουδόλως, συνεπώς είναι δυνατό να «μεταβάλλονται» από τον εφαρμοστή του δικαίου τα ελάχιστα χρονικά όρια, μέσω της αναγωγής τους σε ουσιαστικές προϋποθέσεις, με την επίκληση π.χ. «μικρού χρόνου παραμονής στη φυλακή» ή «μεγάλου υπολοίπου ποινής». Άλλωστε, γίνεται δεκτό, ότι ο μεγάλος χρόνος ποινής που απομένει, δεν αποτελεί τεκμήριο για την κατάγνωση υποψίας φυγής (μη επιστροφής)¹², ενώ και η εμπειρία έχει δείξει, όπως αναφέρεται, ότι ο κίνδυνος φυγής δεν είναι ανάλογος (αλλά ενίοτε ανιστρόφως ανάλογος) του υπολοίπου ποινής¹³. Μάλιστα, ο περιορισμένος χρόνος παραμονής σε ορισμένο κατάστημα, ακόμη και αν δημιουργεί πραγματική δυσκολία σχηματισμού εικόνας για την προσωπικότητα του κρατουμένου, δεν μπορεί να λειτουργεί εις βάρος του, αφού θα ήταν δυνατή η αναζήτηση στοιχείων από τον ατομικό του φάκελο. Επιπλέον, δεν θα ήταν νοητό πολλές διαδοχικές μεταγωγές να ακυρώνουν ουσιαστικά στην πράξη -για πάντα- το δικαίωμα του κρατουμένου να λάβει άδεια.

2. Οι *ουσιαστικές προϋποθέσεις*, στηρίζονται στην παρούσα εκτίμηση της προσωπικότητας και της εν γένει τρέχουσας διαγωγής του κρατουμένου, με σκοπό να στοιχειοθετηθεί η πρόβλεψη για καλή χρήση της άδειας.

Σύμφωνα με το άρθρο 55 παρ. 1 Σ.Κ. «*Οι τακτικές άδειες χορηγούνται εφόσον: (1) ... (3) εκτιμάται ότι δεν συντρέχει κίνδυνος τελέσεως, κατά τη*

¹⁰. Ομοίως ΣυμβΠλημΠατρ 132/2001 Αρμ. 2001, σ. 1412 με εισαγγ. Πρότ. Γ.Μπι-σμπίκη, *Κ.Κοσμάτος*, ΠοινΔικ 2005, σ. 568.

¹¹. Βλ. π.χ. ΟΛΑΠ 4/1998 ΠοινΧρον 1998, σ.875.

¹². *R.-P.Calliess/H.Müller-Dietz*, όπ.π., σ. 176.

¹³. *P.Kühling/Th.Ullenbruch*, in: *Schwind/Böhm*, *Strafvollzugsgesetz*, 3η έκδ. 1999, σ. 231.

διάρκεια της άδειας, νέων εγκλημάτων. (4) Συντρέχουν λόγοι που δικαιολογούν την προσδοκία ότι δεν υπάρχει κίνδυνος φυγής και ότι ο κρατούμενος δεν θα κάνει κακή χρήση της άδειάς του. Για να διαπιστωθεί αν συντρέχει αυτή η προϋπόθεση εκτιμώνται ιδίως: α) η προσωπικότητα του καταδίκου και η εν γένει συμπεριφορά του μετά την τέλεση της πράξης, κατά τη διάρκεια της κράτησης, σε συνδυασμό με το άρθρο 69 παράγραφος 2 του παρόντος Κώδικα και κατά τη διάρκεια των αδειών, που ενδεχομένως του έχουν ήδη χορηγηθεί, β) η ατομική, επαγγελματική και κοινωνική κατάσταση του ιδίου και της οικογένειάς του, καθώς και οι τυχόν οικογενειακές του υποχρεώσεις, γ) η ωφέλεια, την οποία μπορεί να έχει για την προσωπικότητα του καταδίκου και τη μελλοντική του εξέλιξη η λήψη μέτρων για τη σταδιακή επάνοδό του σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας.»

Έτσι, η πρόβλεψη ότι ο κρατούμενος «δεν θα κάνει κακή χρήση της άδειας του», κατά το νόμο, στηρίζεται σε στοιχεία αναγόμενα στην υποκειμενική στάση του αιτούντος. Σ' αυτό κατατείνει και η ενδεικτική, οπωσδήποτε, καταγραφή στοιχείων που εκτιμώνται για τη διενέργεια αυτής της πρόβλεψης και τα οποία άπτονται χαρακτηριστικώς της υποκειμενικής στάσης και προσωπικότητας του κρατουμένου. Γίνεται πάντως δεκτό¹⁴, ότι η καλή διαγωγή, η συνεργασία με το προσωπικό της φυλακής, η μη τέλεση πειθαρχικών παραπτώματων, η πραγματοποίηση ημερομισθίων αποτελούν θετικές ενδείξεις για τη χορήγηση άδειας. Άλλωστε, κατά το γράμμα του νόμου αυτό που απαιτείται είναι η δικαιολογημένη «προσδοκία» καλής χρήσης της άδειας και όχι η βεβαιότητα, κάτι άλλωστε αδύνατο όταν πρόκειται για το μέλλον, αφού μάλιστα «ο νομοθέτης γνώριζε ότι υπάρχουν απρόβλεπτοι και αστάθμητοι παράγοντες, που δυσκολεύουν το σχηματισμό επιτυχούς πρόγνωσης, όμως προέκρινε να δοκιμάσει και με το μέτρο αυτό τη δυνατότητα επανόδου του κρατουμένου στον έντιμο βίο.»¹⁵

Περαιτέρω, κατά το άρθρο 54 παρ. 4 Σ.Κ., η ιδιότητα του αλλοδαπού δεν δικαιολογεί από μόνη της τη μη χορήγηση τακτικής άδειας. Αντίθετα, θα πρέπει να εξετάζεται κάθε φορά εξατομικευμένα η συνδρομή των λοιπών ουσιαστικών προϋποθέσεων. Στο πλαίσιο αυτό, η ύπαρξη επαγγελματικών, κοινωνικών ή οικογενειακών δεσμών στην Ελλάδα, η προοπτική παραμονής ή αναχωρήσεως θα πρέπει να αξιολογούνται, όπως και για τους ημεδαπούς κρατουμένους¹⁶ και επιπλέον να θεωρούνται θετικοί δείκτες για την πρόβλεψη καλής χρήσης της άδειας. Κατά συνέπεια, η τυχόν γενικεύουσα κρίση που εκλαμβάνει από μόνο του το στοιχείο αλλοδαπότητας ως τεκμήριο ή βάση πιθανολόγησης κα-

¹⁴. ΣυμβΠλημΘεσ 27/2006 ΠοινΔικ 2006, σ. 748.

¹⁵. ΣυμβΠλημΠειρ 1268/2007 αδημ., ΣυμβΠλημΠατρ 71/2003 ΠράξΛόγΠΔ 2003, σ. 116, ΣυμβΠλημΠατρ 132/2001, όπ.π.

¹⁶. Βλ. ΓνωμΕισΑΠ [Η.Σπυρόπουλου] 2189/1996, ΕλλΔνη 1996, σ. 1689.

κής χρήσης της άδειας συνιστά σαφή περίπτωση κακής χρήσης της διακριτικής ευχέρειας του κρίνοντος οργάνου.

Σημειώνεται, εξάλλου, ότι *το είδος του εγκλήματος* (ανά έννομο αγαθό), η βαρύτητα αυτού (π.χ. κακούργημα τιμωρούμενο με απλή ή ισόβια κάθειρξη) ή και ειδικότερα στοιχεία αυτού (π.χ. τρόπος τέλεσης) δεν εντάσσονται στα στοιχεία που αξιολογούνται για τη διαπίστωση της συνδρομής των τυπικών ή ουσιαστικών προϋποθέσεων του νόμου¹⁷. Αντίθετα, ο νομοθέτης θέλησε να διακρίνει, και το έπραξε ρητώς, μόνο δύο κατηγορίες καταδικασμένων: για *εσχάτη προδοσία* (τους οποίους απέκλεισε εντελώς) και για *εγκλήματα ναρκωτικών* (επεφύλαξε αυξημένο ελάχιστο όριο εκτεθείσας ποινής). Εξάλλου, η εκτίμηση του εγκλήματος για τη χορήγηση άδειας προσκρούει, ενδεχομένως, στην απαγόρευση δεύτερης αξιολόγησης του αυτού στοιχείου, αφού αυτό αξιολογήθηκε κατά την επιμέτρηση της ποινής¹⁸. Πλέον τούτων όμως, η βαρύτητα του τελεσθέντος εγκλήματος αποτελεί στοιχείο, το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί (πια) στο παρόν και με ενέργειες του κρατουμένου, αποκλείοντας, ενδεχομένως, κάποιον για πάντα από την πρόσβαση σε τακτική άδεια (αφού η βαρύτητα του εγκλήματος δεν μπορεί να μεταβληθεί). Συνεπώς, το έγκλημα του κρατουμένου δεν μπορεί, άνευ ετέρου, να θεμελιώσει λόγο απόρριψης αιτήματος τακτικής άδειας¹⁹.

γ). Η αιτιολογία των αποφάσεων

Κατά το άρθρο 54 παρ. 5 Σ.Κ. «*[η] απόρριψη αίτησης για χορήγηση άδειας γίνεται με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση του αρμόδιου οργάνου.*» Γίνεται γενικά δεκτό, ότι εφόσον διάταξη νόμου προβλέπει την ειδική αιτιολόγηση ορισμένης διοικητικής πράξεως («*πράξη αιτιολογητέα εκ του νόμου*»), η αιτιολογία αυτή πρέπει να περιλαμβάνεται στο σώμα της πράξεως (έστω και περιληπτικώς αλλά σαφώς και εξειδικευμένως), χωρίς να είναι δυνατή η συναγωγή ή η άντλησή της από τα στοιχεία του φακέλου της υπόθεσης (άρ. 17 παρ. 2 Κώδ. Διοικ. Διαδικασίας). Ενώ δηλαδή η αιτιολογία της πράξεως μπορεί να συμπληρώνεται από τα στοιχεία του φακέλου, δεν μπορεί να αναπληρώνεται απ' αυτά. Η απουσία, μάλιστα, αυτής της αιτιολογίας συνιστά, κατά πάγια νομολογία, «*παράλειψη ουσιώδους τύπου*» που επιδρά ευθέως στη νομιμότητα της

¹⁷. Ο προϊστάμενος ΣΚ (ν. 1851/1989) προέβλεπε ρητά (άρ. 53) ότι «*λαμβάνονται επίσης υπόψη ιδίως: α) το είδος και η βαρύτητα της πράξης που έχει τελέσει ο κατάδικος, β) η υποτροπή και η καθ' έξη τέλεση εγκλημάτων [...]*». Τα κριτήρια αυτά καταργήθηκαν με το ν. 2145/1993 (άρ. 2).

¹⁸. Πρβλ. όμως BVerfGE 64, 241 (28.6.1983).

¹⁹. Βλ. σχετ. Π.Μπρακουμάτσο, Ο θεσμός της χορήγησης άδειας σε κρατούμενους κατά το Ν 2776/1999, ΠοινΔικ 2002, σ. 1193 επ. [1195], Α.Κοστάρας, Urlaub aus der Haft, in: G.Bemman / I.Manoledakis (Hrsg.), Probleme des staatlichen Strafens unter besonderer Berücksichtigung des Strafvollzugs, 1989, σ. 75 επ. [81].

πράξης²⁰. Σταθερά, εξάλλου, κρίνεται ότι η απλή επανάληψη των διατάξεων του νόμου, χωρίς συσχέτιση με τα συγκεκριμένα δεδομένα, καθιστά την πράξη ανατιολόγητη²¹.

Στο συγκεκριμένο ζήτημα, ειδικότερα, κρίνεται αιτιολογημένη η απόρριψη του αιτήματος, εφόσον περιέχονται συγκεκριμένα γεγονότα, όπως π.χ. η απόδραση, η προηγούμενη παραβίαση των περιοριστικών όρων, η πειθαρχική τιμώρηση²² ή η συμπεριφορά κατά τη διάρκεια της προηγούμενης άδειας²³, τα οποία τεκμηριώνουν την κρίση περί υποψίας «φυγής ή τέλεσης νέων εγκλημάτων». Η απόφαση πρέπει δηλαδή να περιέχει συγκεκριμένα εμπειρικά δεδομένα, βάσει των οποίων τεκμηριώνεται η συνδρομή των όρων του νόμου, δηλαδή κίνδυνος φυγής ή τέλεσης νέων εγκλημάτων. Μάλιστα, εν προκειμένω, ο νομοθέτης υποδεικνύει τα πεδία από τα οποία θα αντληθούν οι πληροφορίες και τα τεκμήρια για διάγνωση των στοιχείων του νόμου.

V. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Όπως προελέχθη, το ζήτημα της χορήγησης τακτικών αδειών απασχόλησε την Αρχή μας ύστερα από σχετικές αναφορές κρατουμένων. Από τη διερεύνηση των αναφορών προέκυψαν ορισμένα βασικά σημεία, στα οποία ο ΣΤΠ εστίασε το ενδιαφέρον του:

α). Τα κριτήρια χορήγησης τακτικής άδειας

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η απόρριψη του αιτήματος χορήγησης άδειας στηρίζεται στη διάγνωση ότι ο κρατούμενος κρίνεται «*ύποπτος φυγής*» ή/και «*επικίνδυνος για διάπραξη και νέων αδικημάτων*» ή τέλος εκτιμάται ότι «*αυτός δεν θα κάνει καλή χρήση της άδειας*». Κατά την κρίση του αιτήματος άδειας, λαμβάνεται υπ' όψιν και εκτιμάται το πειθαρχικό παρελθόν (τα πειθαρχικά παραπτώματα που διέπραξε, τυχόν, ο αιτών), οι τυχόν αποδράσεις (ή απόπειρες αποδράσεων), οι οποίες και καθιστούν τον κρατούμενο ύποπτο φυγής (ή ορθότερα μη επιστροφής στο κατάστημα), καθώς, βέβαια, και τα εν γένει χαρακτηριστικά του. Λαμβάνεται, εξάλλου, υπ' όψιν το «*είδος και η σοβαρότητα των αδικημάτων τα οποία διέπραξε*», η βαρύτητα των ποινών που έχουν επιβληθεί, καθώς και η διαπίστωση «*υποτροπής*»²⁴. Η αποδοχή

²⁰. Βλ. Π.Δαγτόγλου, Γενικό διοικητικό δίκαιο, 5^η έκδ. 2004, σ. 348, *Επ.Σπηλιωτόπουλο*, Εγχειρίδιο Διοικητικού δικαίου, 11^η έκδ. 2005, σ. 178-9.

²¹. ΣυμβΠλΠατρ 132/2001, όπ.π., ΣυμβΠλημΘεσ 1225/2004 ΠράξΛογΠΔ 2005, σ. 109.

²². ΣυμβΠλλαρ 288/2001 Δικογραφία 2002, σ. 336.

²³. ΣυμβΠλΠειρ 678/2000, ΠοινΧρον 2001, σ. 998.

²⁴. Βλ. Ν.Κουλούρη, Θέματα μεταχείρισης κρατουμένων στη Δικαστική Φυλακή Κορυδαλλού, εν: www.cecl.gr: «..., τα βασικά κριτήρια, στα οποία προσφεύγουν τα

του αιτήματος χορήγησης άδειας, από την άλλη, συχνά στηρίζεται στην καλή χρήση προηγουμένως χορηγηθείσας άδειας και στο γεγονός ότι, ενδιάμεσα, ο κρατούμενος δεν δημιούργησε κάποιο πρόβλημα.

Ειδικότερα:

- Κρατούμενος διαμαρτυρήθηκε για τη μη χορήγηση άδειας από το αρμόδιο Συμβούλιο λόγω της προϋπάρχουσας **πειθαρχικής ποινής** του και του μεγάλου υπολοίπου της προς έκτιση ποινής (αρ. αναφ. 12992/07). Ο Συνήγορος του Πολίτη τόνισε, ότι κατά το μέρος που η απόφαση επικαλείται πειθαρχική ποινή μη εισέτι διαγραφείσα για την απόρριψη του αιτήματος (άρ. 69 παρ. 4 α' Σ.Κ.), συνάγεται ότι η Διοίκηση ενήργησε εντός των ορίων διακριτικής ευχέρειας, την οποία ο νόμος της παρέχει, δηλ. σύννομα. Ωστόσο, μη διαγραφέντα εισέτι πειθαρχικά αδικήματα δεν πρέπει να ερμηνεύονται πάντοτε ως επαρκείς λόγοι αρνήσεως χορήγησης άδειας, αλλά να συνεκτιμώνται απλώς για το σχηματισμό κρίσεως για την προσωπικότητα του αιτούντος, χωρίς να την προκαταλαμβάνουν μονομερώς.

- Υποστηρίζεται, ότι η προηγούμενη **απόδραση του κρατουμένου** ή η μη επιστροφή μετά από προηγούμενη άδεια αποτελούν ενδείξεις πιθανού κινδύνου φυγής. Η κρίση αυτή, ωστόσο, δεν είναι μονοσήμαντη, αλλά διενεργείται σε συνδυασμό του συνόλου των υφισταμένων στοιχείων. Έτσι, η προηγούμενη απόδραση δεν αποκλείει, άνευ ετέρου, την χορήγηση νέας άδειας, όπως βέβαια και η έγκαιρη επιστροφή από προηγούμενη άδεια δεν καθιστά τη χορήγηση νέας αυτονόητη. Σημειώθηκε ωστόσο σε εξετασθείσα υπόθεση (αρ. πρωτ. 6881/07), ότι η απορριπτική κρίση του Συμβουλίου στηριζόταν σε φερόμενη (όχι δηλ. δικαστικώς διαπιστωθείσα) απόδραση του κρατουμένου πριν από 18 έτη. Κατά τούτο κρίθηκε, ότι μόνη η αναφορά σε φερόμενη απόδραση πριν από 18 έτη, χωρίς προσθήκη εξατομικευμένων στοιχείων για την προσωπικότητα του κρατουμένου, δεν συνιστά επαρκή ειδική αιτιολογία, κατά το άρ. 54 παρ. 5 Σ.Κ.

- Το Συμβούλιο ενίοτε αναφέρει ότι το αίτημα απορρίπτεται **«ενόψει της φύσεως των αδικημάτων, του ύψους της συνολικά επιβληθείσας ποινής και της υπολοίπου προς έκτιση ποινής»** (αρ. πρωτ. 13966/07). Σε άλλες περιπτώσεις εξάλλου **«η σοβαρότητα του αδικήματος»** απλώς αξιολογείται επικουρικώς προς ενίσχυση της απορριπτικής κρίσης του Συμβουλίου (αρ. πρωτ. 20553/07). Σημειώνεται, κατ' αρχάς, ότι ενώ ο προηγούμενος Σ.Κ. επέτρεπε για τη χορήγηση άδειας να ληφθεί υπ' όψιν η εγκληματική δράση

αρμόδια κατά περίπτωση όργανα ... ανάγονται στη λειτουργική ευρυθμία των φυλακών με παράλληλη εξυπηρέτηση ορισμένων αναγκών των κρατουμένων (π.χ. οι άδειες των κρατουμένων εξυπηρετούν την ανάγκη της επικοινωνίας τους με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, αλλά λειτουργούν και ως κίνητρα για την αυτοπειθαρχία των κρατουμένων και ως βαλβίδες εκτόνωσης των εντάσεων που συνεπάγεται ο ποινικός καταναγκασμός στον οποίο αυτοί υπόκεινται).

του κρατουμένου και εν γένει «το παρελθόν του», ο ισχύων Σ.Κ. (άρ. 55) εστιάζει στην μετά το έγκλημα στάση του κρατουμένου και ιδίως στο παρόν του, δηλ. στη διαγωγή του κατά την έκτιση της ποινής (πρβλ. και άρ. 106 ΠΚ). Γενικότερα, ωστόσο, το τελεσθέν έγκλημα και το ύψος της ποινής δεν αναφέρονται στον Σ.Κ. ως, έστω συνεκτιμητέα, κριτήρια για τη χορήγηση άδειας. Εξάλλου, κάθε κρατούμενος πρέπει, κάποια στιγμή, να μπορεί να χρησιμοποιήσει τις δυνατότητες της ελαστικής έκτισης της ποινής, χωρίς να συνοδεύεται *εσαεί* από το στίγμα της βαρύτητας της πράξης του και χωρίς να μηδενίζεται η εν γένει καλή διαγωγή του κατά το χρόνο της κράτησής του.

- Η σωφρονιστική διοίκηση επικαλείται ενίοτε για την απόρριψη του αιτήματος το γεγονός ότι **το υπόλοιπο της ποινής** του αιτούντος είναι μεγάλο, ώστε να υπάρχει κίνδυνος κακής χρήσης της άδειας του κρατουμένου. Ωστόσο με την αιτιολογία αυτή παράγοντες όπως η καλή διαγωγή του και η απαγόρευση συνεκτίμησης της βαρύτητας της πράξης φαίνεται να παρακάμπτονται σιωπηρά. Πέραν του ότι η αρνητική πρόγνωση («κίνδυνος κακής χρήσης») και πάλι δεν συγκεκριμενοποιείται με επάρκεια, κατ' αποτέλεσμα η αιτιολογία παρίσταται και πάλι ως μη σύννομη, καθώς η εκτίμηση ότι η άδεια δεν θα ωφελήσει τον αναφερόμενο, σε συνδυασμό με το μέγεθος του υπολοίπου της ποινής, δεν βρίσκει επαρκές έρεισμα στο άρ. 55 παρ. 1 γ' Σ. Κ. Όμως, μετά τη συμπλήρωση των τυπικών προϋποθέσεων του νόμου για τη χορήγηση τακτικής άδειας, η απόρριψή του σχετικού αιτήματος δεν επιτρέπεται να στηρίζεται σε μόνο το μέγεθος του υπολοίπου, αφού τούτο δεν προβλέπεται ρητά στο νόμο και δεν πρέπει να θεωρείται ότι αποδεικνύει έλλειψη «ωφέλειας». Άλλωστε όταν πιθανολογείται η «ωφέλεια», διευκολύνει τη χορήγηση της άδειας, ενώ αν δεν πιθανολογείται, η αίτηση για άδεια δεν απορρίπτεται άνευ ετέρου, αλλά εφ' όσον συντρέχουν και άλλοι αρνητικοί λόγοι. (αρ. πρωτ. 4279/06)

- Με συχνότητα εμφανίζεται στην αιτιολογία των απορριπτικών αποφάσεων ο **μικρός χρόνος παραμονής** του κρατούμενου στη συγκεκριμένη φυλακή. Συχνά, μάλιστα, ο μικρός χρόνος κράτησης στο συγκεκριμένο κατάσταση αναφέρεται ως λόγος που δεν έχει επιτρέψει τη δημιουργία πεποίθησης, στα μέλη του αρμόδιου συμβουλίου για την καλή χρήση της άδειας. Ως εκ τούτου, ενίοτε αναφέρεται, ότι ο κρατούμενος «χρήζει περαιτέρω παρακολούθησης» (υπόθ. 16242/05, 369/07), καθότι «*το μικρό χρονικό διάστημα κράτησής του στο κατάστημά μας δεν είναι ικανό ώστε να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα ως προς το εάν παρέχει τα εχέγγυα για σωστή χρήση αυτής*». Το πρόβλημα αυτό επιδεινώνεται στην περίπτωση αλληπάλληλων μεταγωγών, οπότε ο κρατούμενος «χρήζει» μονίμως «περαιτέρω παρακολούθησης» από το εκάστοτε κατάστημα. Η Αρχή εξέφρασε την άποψη (υπόθ. 17602/04), ότι κατά το άρ. 55 Σ.Κ., στο οποίο προβλέπεται ότι «*η κράτηση [πρέπει να] έχει διαρκέσει*

τουλάχιστον τρεις μήνες», εννοείται ανεξαρτήτως καταστάματος κράτησης και αφορά μόνο την έναρξη του εγκλεισμού. Αντίθετα, θα ήταν «υπέρμετρα επαχθές ή εκτίμηση αυτή να λαμβάνει χώρα κάθε φορά που πραγματοποιείται η μεταγωγή κρατούμενου, κυρίως στις περιπτώσεις όπου ο κρατούμενος έχει ήδη εκτίσει ικανό χρονικό διάστημα».

- Κρατούμενος διαμαρτυρήθηκε, επειδή απορρίφθηκε αίτημα λήψης τακτικής αδειάς με την αιτιολογία ότι «δεν παραδέχθηκε την πράξη του», «δεν έχει μετανοήσει» και ως εκ τούτου «εκτιμάται ότι υπάρχει κίνδυνος τέλεσης και νέων αδικημάτων κατά τη διάρκεια της αδειάς και φόβος ότι θα κάνει κακή χρήση αυτής» (αρ.πρωτ. 74/07). Τονίστηκε, ωστόσο, ότι είναι λογικά αντιφατικό να ζητείται μετάνοια για κάτι που ο κρατούμενος αρνείται ότι έπραξε αφού εξάλλου από το αρ. 55 Σ.Κ. δεν προκύπτει δυνατότητα αρνήσεως χορήγησης αδειάς για το λόγο αυτό. Άλλωστε, η θέση του κρατούμενου ενώπιον ενός τέτοιου διλήμματος είναι υπέρμετρα πιεστική και πάντως δεν φαίνεται να εντάσσεται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της σωφρονιστικής διοίκησης.

β). Η αιτιολογία των απορριπτικών αποφάσεων.

Το δεύτερο σημείο στο οποίο εστιάστηκαν οι έρευνες του ΣΤΠ άπτεται της αιτιολόγησης των αποφάσεων των αρμόδιων Τριμελών Συμβουλίων σχετικά με τα αιτήματα χορήγησης άδειας (ενδ. υποθ. 13520/04, 13522/04, 13555/04, 1133/05, 4279/06, 16242/06, 369/07, 17832/07). Κατ' αρχάς, οι αποφάσεις των αρμοδίων συμβουλίων αποτυπώνονται σε προτυπωμένα έντυπα όπου σε ορισμένο σημείο προστίθεται χειρόγραφα ο λόγος απόρριψης. Η έκταση της αιτιολογίας κυμαίνεται από δύο λέξεις («υπόπτος φυγής») μέχρι δύο – τρεις σειρές. Η αιτιολογία ποικίλει, ανάλογα με την περίπτωση αλλά και ανάλογα με το διατακτικό: Οι ευνοϊκές αποφάσεις απλώς καταγράφουν τη συνδρομή των τυπικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων του Σ.Κ. ενώ οι απορριπτικές αναφέρονται στο στοιχείο του νόμου (π.χ. «υπόπια φυγής») επί του οποίου θεμελιώνεται η (αρνητική) κρίση. Το ζήτημα της επάρκειας της αιτιολογίας έχει επισημανθεί και στο παρελθόν, κατ' επανάληψη μάλιστα, από την Αρχή μας. Ειδικότερα, από τη διερεύνηση αριθμού απορριπτικών αποφάσεων φάνηκε ότι στη πλειονότητά τους δεν διαθέτουν καν στοιχειώδη αιτιολογία, η οποία να εξειδικεύει μέσα από την αναφορά σε συγκεκριμένα δεδομένα τη (μη) συνδρομή των όρων του νόμου. Αντίθετα, συχνά στο προτυπωμένο έντυπο, απλώς προστίθεται με στερεότυπο τρόπο η αντίστοιχη πρόβλεψη του νόμου (π.χ. «τέλεση νέων αδικημάτων»).

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι οι απορριπτικές αποφάσεις για τη χορήγηση τακτικής άδειας δε διαθέτουν, κατά κανόνα, την απαιτούμενη ειδική αιτιολογία από την οποία συνάγεται η νομιμότητα και η ορθότητα της κρίσης. Αντίθετα, συχνά, επαναλαμβάνουν μέρος του γράμματος της επίμαχης διατάξεως του

Σ.Κ., χωρίς, όμως, την απαραίτητη προσθήκη των πραγματολογικών στοιχείων που υπάγονται στο ρυθμιστικό πεδίο της διατάξεως. Συνακόλουθα, δεν μπορεί να ελεγχθεί η επιχειρηματολογική συνοχή του σκεπτικού της απορριπτικής απόφασης. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει, ότι η αιτιολογία της απόρριψης αιτήσεων άδειας οφείλει να είναι πληρέστερη και όχι να εξαντλείται στην επανάληψη, σχεδόν, των διατάξεων του νόμου, με κίνδυνο να καταστεί τυπική και άρα οιονεί ανύπαρκτη.

Η πρακτική αυτή δεν συνιστά, απλώς, μια τυπική παρανομία, αλλά και μια καίρια παραβίαση των δικαιωμάτων των κρατουμένων και πλήττει τη βασική αρχή της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων που υπηρετεί ο θεσμός της άδειας. Παράλληλα, η αιτιολόγηση των αποφάσεων, ως έκφανση της διαφάνειας της διοικητικής διαδικασίας, αποτελεί βασικό στοιχείο για την ελεξιμότητα των αποφάσεων αυτών, τη λογοδοσία των οργάνων που τις λαμβάνουν και τελικά αναγκαία βάση νομιμοποίησης για τη στέρηση της ελευθερίας του κρατούμενου. Άλλωστε, η αιτιολογία των αποφάσεων θεωρείται, πλην των άλλων, φραγμός στη διαφθορά τόσο για τη διοίκηση όσο και για τη δικαιοσύνη²⁵. Το πράγμα γίνεται ακόμη σοβαρότερο στην περίπτωση που η δικαστική προστασία παρέχεται μόνο μετά τη δεύτερη συνεχή απόρριψη αιτήματος χορήγησης τακτικής άδειας. Τέλος, η έλλειψη της νόμιμης ειδικής αιτιολογίας των αποφάσεων δημιουργεί τις συνθήκες, ώστε τυχόν απόρριψη του αιτήματος να μην πείθει τον κρατούμενο, για τους λόγους από τους οποίους αυτή υπαγορεύτηκε ούτε για την τήρηση του ίσου μέτρου κρίσης.

Σε κάθε περίπτωση, η αιτιολόγηση των επαχθών για τον πολίτη πράξεων της διοίκησης αποτελεί έναν από τους βασικότερους και στοιχειωδέστερους τρόπους με τον οποίο το δημοκρατικό πολίτευμα δείχνει έμπρακτα τον σεβασμό τους στους πολίτες, δείχνει δηλαδή ότι τους λαμβάνει υπ' όψιν ως πρόσωπα προς τα οποία λογοδοτεί για ενέργειές του οι οποίες τους πλήττουν. Η υποχρέωση συνεπώς αιτιολόγησης διαδραματίζει ακόμη πιο σημαντικό ρόλο ως επίδειξη του δεόντος σεβασμού της αξίας του προσώπου όταν αφορά την απόρριψη αιτημάτων κρατουμένων, όπως εν προκειμένω τα αιτήματα άδειας, καθώς στην περίπτωση αυτή οι κρατούμενοι, συγκρινόμενοι με τους υπόλοιπους πολίτες, τελούν εξ αντικειμένου σε κοινωνικά και προσωπική μειονεκτική θέση.

Πάντως, εκ μέρους της Διοίκησης συχνά διατυπώνεται η άποψη ότι η ελλείπουσα από το σώμα της απόφασης αιτιολογία γνωστοποιείται προφορικώς

²⁵. Βλ. αντιστοίχως Δ.Ράικο, Δημόσια διοίκηση και διαφθορά, 2006, σ. 478 επ., Ν.Ανδρουλάκη, Το καθήκον αληθινής/ουσιαστικής αιτιολόγησης των κάθε λογής ποινικών αποφάσεων ως θεσμικός φραγμός στη διαφθορά, ΠοινΧρον 2006, σ. 673 επ. 683.

στον κρατούμενο-αιτούντα, αυτός ενημερώνεται για τη δυνατότητα προσφυγής στο ΣυμβΠλημ, ενώ η αιτιολογία είναι συνοπτική λόγω του μεγάλου αριθμού των αιτημάτων (βλ. υπόθ. 4279/06). Σημειώνεται, τέλος, ότι όταν η Αρχή ζητά από διευκρινίσεις για συγκεκριμένο αίτημα κρατουμένου, συχνά το αρμόδιο όργανο (ή ο διευθυντής) προσφέρει εκτενή αιτιολογία με τους λόγους απόρριψης.

γ). Η χορήγηση αδειών σε αλλοδαπούς

Η δυνατότητα επιτυχούς πρόσβασης στη διαδικασία χορήγησης τακτικής άδειας των αλλοδαπών κρατουμένων απασχόλησε την Αρχή μας αρκετές φο-

Κ. Κ. ΜΑΛΑΝΔΡΙΝΟΥ ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΔΕΙΑΣ			
Κρατούμενοι	Αιτήσεις	Χορηγήσεις	Ποσοστά %
Ημεδαποί	154	86	55,84
Αλλοδαποί	92	33	35,86
Σύνολο	246	119	48,37

ρές (αρ. πρωτ. 13520/04, 13522/04, 13555/04). Ειδικότερα, από τα αριθμητικά δεδομένα αλλά για την εφαρμογή του θεσμού και την επισκόπηση αποφάσεων στο Κ. Κ. Μαλανδρινού (από 20.07.2001 μέχρι και τις

07.03.2005) δεν προκύπτει συγκεκριμένα θέμα διάκρισης σε βάρος των αλλοδαπών. Ωστόσο, οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την ικανοποίηση του αιτήματος (π.χ. σταθερή εγκατάσταση, οικογενειακοί δεσμοί κλπ. στην Ελλάδα) δύσκολα πληρούνται στις περιπτώσεις αλλοδαπών κρατουμένων. Αντίθετα, εύκολα η σχέση με μια άλλη χώρα (δηλαδή τη χώρα καταγωγής) καθιστά τον κρατούμενο, ενδεχομένως, ύποπτο φυγής (στο εξωτερικό).

Εξάλλου, ως αιτιολογία των απορριπτικών αποφάσεων επί αιτήσεων χορήγησης άδειας αλλοδαπών κρατουμένων αναφέρεται, ότι αυτή οφείλεται στην «παντελή έλλειψη οικογενειακών και λοιπών υποχρεώσεων στην Ελλάδα» και ως εκ τούτου «εκτιμάται ότι δεν θα κάνει σωστή χρήση αυτής και υφίσταται κίνδυνος φυγής αυτού,» δοθέντος ότι υπάρχει «έλλειψη στενού οικογενειακού περιβάλλοντος στην Ελλάδα το οποίο να στηρίζει την όλη ενέργεια». Εκτιμάται, εξάλλου, από το Συμβούλιο, όπως και στους ημεδαπούς, η προσωπικότητα, η συμπεριφορά κατά τη διάρκεια της κράτησης καθώς και η ατομική – επαγγελματική και κοινωνική κατάσταση του κρατουμένου.

Τέλος, σε δύο περιπτώσεις η Αρχή δέχτηκε ομαδικές αναφορές αλλοδαπών κρατουμένων από το Κ.Κ. Μαλανδρινού (7969/07) και Πάτρας (8238/07), οι οποίες εστίαζαν στην απαγόρευση χορήγησης αδειών σε αλλοδαπούς, βάσει της σχετικής ΓνωμΕισΑΠ 2/2007. Οι αναφορές αυτές ωστόσο δεν ερευνήθηκαν στην ουσία τους, καθώς δεν συνοδεύτηκαν από συγκεκριμένες απορριπτικές αποφάσεις των οικείων συμβουλίων, ενώ και η ως άνω ΓνωμΕισΑΠ αναιρέθηκε πλήρως, κατά περιεχόμενο, από τη νεότερη ΓνωμΕισΑΠ 2α/2007²⁶.

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Από το συνδυασμό των παραπάνω δεδομένων διαπιστώνεται ότι οι απορριπτικές αποφάσεις για την χορήγηση τακτικής άδειας:

- δεν λαμβάνονται αποκλειστικά με τα κριτήρια του Σ.Κ., αφού συνεκτιμώνται η βαρύτητα του εγκλήματος και το ύψος της ποινής, ανεπίκαιρα δεδομένα, το εναπομείναν προς έκτιση υπόλοιπο ποινής, ο χρόνος παραμονής σε ορισμένη φυλακή και τέλος η αποδοχή του εγκλήματος.
- δεν συχνά διαθέτουν την απαιτούμενη ειδική αιτιολογία, από την οποία συνάγεται η νομιμότητα και η ορθότητα της κρίσης, το σκεπτικό της απόφασης δεν είναι εξατομικευμένο, ούτε περιέχονται συγκεκριμένα πραγματολογικά δεδομένα που να στηρίζουν την συγκεκριμένη απόρριψη.
- δεν διαπιστώνεται εμφανής διάκριση σε βάρος των αλλοδαπών κρατουμένων, πέραν των αντικειμενικών δυσκολιών που αυτοί αντιμετωπίζουν, προκειμένου να καλύψουν τις προϋποθέσεις του Σ.Κ.

Σημειώνεται, εξάλλου, ότι τα εκάστοτε Συμβούλια επιχειρούν ερμηνευτικές προσεγγίσεις της ισχύουσας νομοθεσίας (Σ.Κ.), χωρίς όμως να έχουν στη διάθεσή τους ένα ενιαίο σώμα ερμηνευτικών κατευθύνσεων [όπως π.χ. οι «Διοικητικές διατάξεις» (Verwaltungsvorschriften) στη Γερμανία]. Εξάλλου, η σχετική νομολογία είναι εν πολλοίς αδημοσίευτη και αποσπασματική, με αποτέλεσμα το έργο της εφαρμογής να καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο.

VII. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με βάση τα παραπάνω προτείνεται:

- Η συγκεκριμενοποίηση των ουσιαστικών κριτηρίων του Σ.Κ. και του τρόπου συναγωγής τους (π.χ. υποψία φυγής) για τη χορήγηση τακτικών αδειών²⁷.

²⁶. ΠοινΛογ 2007, σ. 256 και 257 αντίστοιχα.

²⁷. Βλ. και Π.Μπρακουμάτσο, όπ.π., σ. 1196.

- Η διαμόρφωση συγκεκριμένων δεικτών, οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα συμβούλια κατά την κρίση των αντίστοιχων αιτημάτων.
- Η διασαφήνιση των δεδομένων που δεν μπορούν να λαμβάνονται υπόψη κατά την κρίση των αιτημάτων άδειας (π.χ. υπόλοιπο ποινής, μετάνοια).
- Αλληλοενημέρωση των καταστημάτων κράτησης, σε περίπτωση μεταγωγής, ώστε να είναι γρήγορα δυνατός ο σχηματισμός εικόνας για τον κρατούμενο.
- Ο ορισμός συγκεκριμένων παραμέτρων αιτιολόγησης των αποφάσεων, ως *minimum* αυτών.
- Ο δειγματοληπτικός έλεγχος απορριπτικών αποφάσεων από κάθε κατάσταση κράτησης.

Η προετοιμασία και επεξεργασία των σχετικών προτάσεων για την έκδοση οδηγιών προς τα αρμόδια συμβούλια μπορεί να ανατεθεί στο Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο Φυλακών (Κ.Ε.Σ.Φ.), το οποίο έχει και τη σχετική αρμοδιότητα (άρ. 8 παρ. 3 β' Σ.Κ.).

Σε συνέχεια των ανωτέρω, ο Συνήγορος του Πολίτη αναμένει τις απόψεις του αρμόδιου υπουργείου, ιδίως ως προς την αποδοχή των προτάσεών του.

Ανδρέας Τάκης
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

Πληροφορίες:

Ευτ.Φυτράκης ☎ 210-72.89.708